

1955

Am...

JAARVERSLAG

OVER

1955

STICHTING MENNO VAN COEHOORN

STICHTING MENNO VAN COEHOORN

Opgericht 18 april 1932

Beschermheer Z.K.H. de Prins der Nederlanden

JAARVERSLAG OVER 1955

Inleiding

Het afgelopen jaar heeft zich vooral gekenmerkt door publicaties en propagandawerk, hetgeen een gunstige invloed had op het ledental der Stichting, dat van 209 tot 235 steeg.

Aan die publicaties, maar ook in de vorm van daadwerkelijke hulp, hebben onze *Correspondenten* ruim en belangeloos hun medewerking verleend.

Hun zij hier, in de aanhef van het jaarverslag, daarvoor dank gebracht; in het bijzonder denken wij aan *Aardenburg* en de *Besselingers*, verder aan *Maastricht*, *Naarden* en *Willemstad*.

Naast deze meer spectaculaire steun, op zichzelf een goede reclame voor de Stichting, willen wij zeker niet vergeten, dat ook op „hoger niveau” ons wederom van vele zijden welwillende medewerking werd verstrekt.

De gunstige beschikkingen door het *Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen* (Afdeling Oudheidkunde en Natuurbescherming) ten bate van verschillende objecten genomen, niet in de laatste plaats een gevolg van de met ons instemmende adviezen van *Monumentenzorg*, de medewerking van *Staatsbosbeheer*, *Rijksgebouwendienst*, *Heemschut* en vele andere instanties, zijn daarvan overtuigende bewijzen. Ook het inzicht dat het *Prins Bernhard Fonds* in onze arbeid toonde door het verlenen van subsidie voor de inventarisatie van de historische vestingwerken in Nederland, waarden wij ten hoogste.

In het volgende verslagjaar hebben zich reeds veel belangrijke zaken ter behandeling aangekondigd. Opdat het Bestuur opgewassen blijve tegen de daarmee samenhangende, soms zeer gewichtige problemen, roepen wij alle Hoofdbestuursleden, donateurs, begunstigers en correspondenten op, ons ook in 1956 met hun steun, kennis en adviezen terzijde te willen staan.

J. Snee

Besturen, Commissiën en Correspondenten

Onze Beschermheer, Z.K.H. Prins Bernhard, ontving ook dit jaar weer het Jaarverslag.

HOOFDBESTUUR

De in 1955 periodiek aftredende leden van het Hoofdbestuur, de heren W. H. COOL, ir. G. A. OVERDIJKINK, jhr. mr. F. C. J. M. VAN RIJCKEVORSEL, jhr. mr. F. L. J. VAN RIJCKEVORSEL en ir. H. WEEZEMAN, werden bij acclamatie herkozen.

Het Hoofdbestuur werd, bij besluit van de Jaarvergadering van 11 Juni 1955, uitgebreid met de heer C. A. DE BRUIJN.

De heer jhr. dr. D. P. M. GRASWINCKEL, die namens de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond, van de oprichting van de Stichting af, heeft zitting gehad in het Hoofdbestuur, en voor deze functie bedankte, is dank gebracht voor hetgeen hij voor de Stichting heeft gedaan. Voor hem nam de heer ir. R. MEISCHKE, als vertegenwoordiger van genoemde Bond, zitting in het Hoofdbestuur.

DAGELIJKS BESTUUR

Het periodiek aftredende lid, de heer W. H. SCHUKKING, werd herbenoemd.

Krachtens besluit van de jaarvergadering nam de heer C. A. DE BRUIJN, ook zitting in het Dagelijks Bestuur.

STUDIE-COMMISSIE

De samenstelling was in het verslagjaar:

Voorzitter : W. H. SCHUKKING.

Secretaris : C. A. DE BRUIJN.

Leden : L. J. SPANJAERDT SPECKMAN.

dr. J. W. WIJN.

A. H. MOHR.

De werkzaamheden aan de Atlas voor historische vestingwerken in Nederland hadden goede voortgang. De bladen GRONINGEN, FRIESLAND en DRENTE, die gezamenlijk in 1956 zullen verschijnen, zijn zo goed als persklaar. De bladen OVERIJSSSEL en GELDERLAND, die in 1957 zullen moeten uitkomen, alsmede de bladen UTRECHT en NOORDHOLLAND, voor wat de vestingsteden aangaat, zijn in bewerking.

Een zeer verheugende mededeling in dit jaarverslag is, dat het Prins Bernhard-fonds heeft besloten aan de Stichting een subsidie toe te staan voor de uitgave van deze atlas. De toegekende sub-

sidie zal over vijf opeenvolgende jaren worden uitgekeerd met dien verstande dat elk jaar 2 provinciën (in het eerste jaar 3) zullen worden behandeld.

CORRESPONDENTEN

De heer dr. G. OVERDIEP heeft zijn benoeming tot correspondent van de Stichting voor de provincie GRONINGEN aanvaard.

De Oude Hollandse Waterlinie, de Veluwe, de Zuidhollandse eilanden en de Zeeuwse eilanden (zonder Walcheren) moeten nog een correspondent hebben.

Het correspondentschap van de heer H. STAM, dat reeds omvatte de Veluwezoom van *Doesburg* tot *Renkum*, de Overbetuwe en de Lijmers, is uitgebreid met de Achterhoek.

De heer STAM die zich ook dit jaar zeer actief toonde, schreef in de „Motorkampioen” van 27 augustus 1955 over de *Besselingerschans*, hetgeen aanleiding werd tot het contact van het Dagelijks Bestuur met de vereniging, eigenares van de schans, zoals elders in dit verslag is vermeld.

Verder publiceerde hij in diverse streekbladen artikelen over, in zijn correspondentschap aanwezige resten van vestingwerken, die een belangrijke aanwinst betekenen voor het Archief, de Bibliotheek en de Studiecommissie.

Onze correspondent van Noordholland, de heer mr. J. BELONJE te Alkmaar schreef in het jaarboek „De Ghulden Roos” een artikel over het fort Rovers van de voormalige linie *Bergen op Zoom—Steenbergen*. Hij stelde hiervan 250 overdrukken ter beschikking van de Stichting. Deze werden aan alle Donateurs, Begunstigers en Correspondenten toegezonden.

De heer J. J. ROSSEEL, Correspondent voor West Zeeuws-Vlaanderen deed wederom waarschuwingen horen in het belang van de vesting *Aardenburg* en omgeving.

Donateurs en Begunstigers

Sedert de verschijning van het vorige jaarverslag vielen tot einde april 1956 de volgende mutaties voor:

Als *donateur* van de Stichting traden toe:

De gemeenten SLUIS en BELLINGWOLDE, de M.A.C. (Motorrijwiel- en automobielclub) Lichtenvoorde te Lichtenvoorde, de Nederl. Heidemaatschappij te Arnhem, en de Ver. V. V. Willemstad te Willemstad.

Als *begunstiger* van de Stichting traden toe:

De heren J. BROUWERS te Nieuwpoort, F. BRUNT te 's-Gravenhage, A. G. A. DINGEMANS WIERTS te Woudrichem, J. C. D'ENGELBRON-

NER te 's-Gravenhage, J. P. VAN DE GRAAF te 's-Gravenhage, C. A. HARTMANS te 's-Gravenhage, M. VAN HOOGSTRATEN te Dordrecht, mr. R. HOTKE te 's-Gravenhage, P. J. DE KONING te Hoofddorp, D. W. KRAVER te Utrecht, J. H. KREIJENBROEK te Laren (N.H.), G. A. MEIJER te 's-Gravenhage, E. TISSOT te Wassenaar, P. J. VAN DE VELDE te Voorburg, B. G. J. DE VRIES te Amersfoort en ir. J. W. ZAAIJER te Veendam.

Daarentegen bedankten als begunstiger de heren F. M. VAN LEEUWEN te Zeist en ir. F. VAN SCHAGEN te Bilthoven, terwijl ons door de dood ontvielen de heren R. VAN NAUTA LEMKE te 's-Gravenhage, N. OTTEMA te Leeuwarden en mr. R. D. RUST te Rotterdam.

Financieel Overzicht 1955

	Lasten	Baten
Contributies	—	f 1225.50
Interest	—	„ 285.13
Willemstad	f 3186.63	„ 777.50
Secretariaat	„ 595.90	—
Reis- en verblijfkosten	„ 87.26	—
Contributies en bijdragen aan derden	„ 49.—	—
Diverse onkosten	„ 62.23	—
Nadelig saldo	—	„ 1692.89
	f 3981.02	f 3981.02

Vergaderingen, Bezoeken, Excursies

Op zaterdag 11 juni 1955 vond in het gemeentehuis van *Schoonhoven* de jaarlijkse vergadering van het Hoofdbestuur plaats.

Tevoren waren het Hoofdbestuur en een vijftigtal donateurs, begunstigers en correspondenten in de Raadzaal van het gemeentehuis ontvangen en begroet door de burgemeester, de heer J. ATEN.

Na het aanbieden van verversingen, gaf de gemeente-archivaris, de heer G. J. LUGARD Jr, een zeer interessant overzicht over de geschiedenis van de stad *Schoonhoven* (zie bijlage 1). Vervolgens ging het Hoofdbestuur in vergadering, terwijl de andere aanwezigen een rondgang maakten door de stad waarbij, onder leiding

van de burgemeester en de heer Lugard, het stadhuis, de Ned. Herv. Kerk en het Edelambachtshuis werden bezichtigd.

In de Hoofdbestuursvergadering werden: de notulen van de jaarvergadering van 1954 goedgekeurd, de heer C. A. HARTMANS als nieuw Hoofdbestuurslid welkom geheten, de periodiek aftredende Hoofd- en Dagelijks Bestuursleden, bij acclamatie herkozen verklaard en een voorstel om het Hoofdbestuur uit te breiden met de heer C. A. DE BRUIJN in behandeling genomen.

Besloten werd genoemde heer te benoemen tot lid van het Hoofdbestuur en tevens tot lid van het Dagelijks Bestuur, het laatst in afwachting van een wijziging van de Statuten welke t.z.t. ahangig zal worden gemaakt.

Na het uitbrengen van het rapport door de Commissie tot het nazien van de geldelijke verantwoording over 1954, werd deze goedgekeurd en de Penningmeester voor zijn beheer décharge verleend.

Ook het jaarverslag over 1954 werd, na de beantwoording van enkele vragen, goedgekeurd en aanvaard onder dankzegging aan de samenstellers.

Te ca. 12 uur werd deze vergadering gesloten en volgde een gezellige koffiemaaltijd in de Stadsherberg. Als voorgerecht onthaalde de Secretaris, de heer SCHUKKING, het gezelschap op een korte Causerie over de vestinggeschiedenis van *Schoonhoven* en *Nieuwpoort* (bijlage 2).

Onder de maaltijd werd de nieuwste uitgave van de Stichting, n.l. het vouwblad over de vestingstad *Maastricht* rondgedeeld, terwijl in het vooruitzicht werd gesteld de toezending van een overdruk van het artikel van de hand van onze correspondent, mr. W. J. BELONJE, over het fort Rovers in de voormalige linie *Bergen op Zoom—Steenbergen*.

De jaarlijkse bijeenkomst van de Stichting werd vervolgd met een excursie langs de tot plantsoen vervormde oostelijke stadswal naar de typische Veerpoort. Buiten deze poort wachtten het gezelschap 2 autobussen waarmede, via veerpont en Zuider-Lekdijk, naar het vriendelijke oude vestingstadje *Nieuwpoort* werd gereden. De burgemeester van Nieuwpoort, de heer J. BROUWERS, leidde zijn gasten langs de oude wallen van zijn vestingstadje, en bood hen in het aardige oude raadhuis van 1696, namens het Gemeentebestuur de thee aan.

Te Schoonhoven teruggekeerd, sloot de Voorzitter vóór het stadhuis te 16.30 deze welgeslaagde bijeenkomst.

Het Dagelijks Bestuur vergaderde, behalve in de vakantiemaand

augustus, iedere maand. De adjunct-Secretaris mr. P. J. VAN DER MARK, hield de notulen bij.

Tot in de maand november hadden deze vergaderingen plaats in het gebouw van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Smidswater 7 te 's-Gravenhage.

In verband met ruimtegebrek in dit gebouw kreeg in december de Stichting vergader- en archiefruimte in het gebouw waar o.a. de bibliotheek van de genoemde Rijksdienst is gevestigd, n.l. in het perceel Zeestraat 71-b, eveneens te 's-Gravenhage. Het nieuwe telefoonnummer is: K 1700—180957.

Leden van het Dagelijks Bestuur bezochten in 1955 de volgende historische vestingwerken:

Aardenburg
 Arcen (Fossa Eugeniana)
 Besselingschans
 Breda
 Buren
 Doesburg (Hoge en Lage Liniën)
 Eijsden (Elvenschans)
 Grave
 Maastricht (St. Pietersberg en fort Willem I)
 Mook (schansen)
 Naarden (vesting-Museum)
 Nieuwpoort
 Schoonhoven
 Sittard (fort Sanderbout)
 Sluis (oude wallen)
 Wijk bij Duurstede
 IJzendijke.

De adjunct-Secretaris vertegenwoordigde de Stichting in de op 5 maart 1955 gehouden Jaarlijkse Algemene vergadering van „De Hollandsche Molen” te Amsterdam. Op de wintervergadering van de Koninklijke Nederlandsche Oudheidkundige Bond te 's-Gravenhage, op 12 maart 1955, waren de Voorzitter, Secretaris en adjunct-Secretaris aanwezig; op de Jaarlijkse Algemene vergadering van die Bond op 1 en 2 juli te Leeuwarden was de Penningmeester, de heer jhr. SIX VAN WIMMENUM aanwezig; deze laatste bezocht op 5 maart 1955 te Utrecht de 25e Monumentendag.

Inzake de vestingwerken van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie hebben Voorzitter en Secretaris, op 22 februari 1955, ten Departemente van Oorlog een bespreking gehad. Over de te verzamelen gegevens van deze werken pleegde de Secretaris overleg met de

heren mr. BLOEMERS en mr. HOTKE van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen op 16 mei d.o.v.

Propaganda, enz.

Uit erkentelijkheid voor de ontvangst van een tweetal folders en andere gegevens over FREDRIKSTAD in Noorwegen, een uit 1665 daterende vesting, ten zuiden van Oslo aan het Skagerak, gebouwd door een Nederlander, *Willem Cucheron*, werd aan de gever hiervan (een Noor, de heer P. F. AASS, werkzaam te Brussel), een exemplaar van het boekwerk „De oude vestingwerken van Nederland” aangeboden.

Op 13 augustus 1955 heeft mr. A. P. VAN SCHILFGAARDE in het Oranje Nassaumuseum een lezing gehouden over *Buren*, die door de Secretaris werd bijgewoond.

Onze begunstiger de heer L. J. MORREAU schreef in het periodiek „De Maasgouw” artikelen getiteld: „De tegenmijnstelsels der vesting *Maastricht*”, „Een Frans Verkenningssrapport van 1831” betreffende de verdedigingswerken van *Maastricht*, enz.

In het „Bulletin” van de Koninklijke Nederlandsche Oudheidkundige Bond is opgenomen een verslag van de opening en inrichting van het Naardense Vestingmuseum, van de hand van Mej. PETRA CLARIJS.

De Secretaris der Stichting heeft medewerking verleend en gegevens verstrekt aan de samenstellers van het boekwerk: „Er ligt een eiland in de Maas” (Stevensweert) en ten behoeve van het reeds genoemde artikel over het fort Rovers.

In „De Maasgouw” verscheen ook een artikel van mr. drs. H. H. E. WOUTERS, getiteld: „Een onuitgegeven Journaal van Vauban over het beleg van Maastricht in 1673”. Van dat journaal bezit onze Stichting een micro-film (zie jaarverslag 1953, blz. 7).

De Secretaris bezichtigde bij CHUR in Zwitserland een nog vrij goed bewaarde schans. De Directeur van het Rätische Museum te Chur heeft hem er opmerkzaam op gemaakt en belangrijke historische en topografische gegevens verstrekt. Bij de samenvloeiing van de Rijn en de Landquart ligt een natuurlijk accès uit het noorden. Ter verdediging van deze toegang is daar tussen de jaren 1631 en 1635 een schans gebouwd, de Rohan- of Rhein-Schanze. Zij is opgetrokken volgens het Oud-Nederlandse systeem en van grote afmetingen; ook het materiaal (zand) komt overeen met dat, wat in onze streken werd gebruikt, zulks in tegenstelling met de Italiaanse vestingbouw, waar gemetseld muurwerk wordt aangetroffen.

Op één der bastions staat een granieten zuil, waarin een bronzen

gedenkplaat voor Hertog HENRI DE ROHAN, met de bouwjaren 1631—1635, is aangebracht.

Het vouwblad over de fortificaties van *Maastricht*, in het vorige jaarverslag in uitzicht gesteld, is gereed gekomen en tijdens de jaarvergadering te Schoonhoven aan de daar aanwezigen uitgereikt. Aan de V.V.V. te Maastricht werd een hoeveelheid ter gratis verspreiding toegezonden.

De tekst van de folder, van de hand van het Bestuurslid de heer DE BRUIJN, omvat een beschrijving in vogelvlucht van de geschiedenis der Maastrichtse vestingwerken.

Onze begunstiger de heer L. J. MORREAU verschaftte ons de foto's, waarvan de meeste nimmer gepubliceerd werden, voor de illustratie van dit vouwblad.

Bemoeiingen van de Stichting ten aanzien van het behoud van Historische Vestingwerken

GRONINGEN

Wedde

Door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek zijn bij opgravingen rondom de borg te *Wedde*, overblijfselen gevonden van een oude versterking. Van deze versterking, zijnde een rechthoekige enceinte met uitspringende vierkante torens op de hoeken, welke gebouwd moet zijn kort na 1530, waren reeds vroeger fragmenten blootgelegd.

FRIESLAND

Sloten

Zoals reeds in het jaarverslag van 1951 is vermeld, dreigden er gevaren voor de resten van de vestingwerken van dit stadje.

Inmiddels hebben de plannen voor de aanleg van een verkeersweg voortgang gevonden en heeft de architect J. J. M. VEGTER een plan ingediend voor een rondweg om Sloten, waarbij de Noorderlijke Waterpoort en het Harinxma-bolwerk ongeschonden zullen blijven. De vestinggracht zal plaatselijk enigszins worden verlegd. Dit plan is beter dan het vroegere plan.

De Rijkscommissie voor de Monumentenzorg heeft zich er in beginsel mee akkoord verklaard.

DRENTE

Zwartendijksterschans

De verdere restauratie van de schans kan voortgang hebben nu de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen gunstig

heeft beschikt op het verzoek om subsidie. Ook door de Provinciale Besturen van Drente en Friesland is een geldelijke bijdrage toegezegd.

Werken aan de Katshaar

De Schans Katshaar, bij Coevorden, een laat 18e-eeuws hoornwerkje, met achtergelegen redoute en eigendom van de Stichting Oud-Drenthe, ligt in het z.o. Drentse oliegebied.

In verband met de mogelijkheid van proefboringen in deze omgeving is aan de Nederlandse Aardoliemaatschappij verzocht, deze buiten het terrein van de eigenlijke schans te willen houden, zulks ter ondersteuning van eenzelfde verzoek, door de Stichting Oud-Drenthe gedaan.

OVERIJSEL

Deventer

Door het architectenbureau Knuttel te Deventer is een plan opgemaakt voor de restauratie van twee gedeelten van de oude stadsmuur, te weten bij de Bokkingshang en bij het Emmaplein. Het fragment bij de Bokkingshang bevat nog een muurtoren. Volgens oude beschrijvingen had Deventer destijds een dubbele muur, waarvan één met een zware aarden wal was versterkt.

De Rijkscommissie voor de Monumentenzorg bracht terzake van deze voorgenomen restauratie gunstig advies uit aan de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

Zwolle

De Bond Heemschut vestigde de aandacht van onze Stichting op de toestand, waarin de oude vestingwerken van Zwolle zich bevinden, met name tegenover de Thorbeckekade en de Plantsoenen. Het ligt in de bedoeling van Heemschut, in samenwerking met andere instanties een actie te ondernemen voor het behoud van de Zwolse Monumenten in het algemeen.

Nader ontvingen wij bericht dat, als onderdeel van de Zwolse Gemeenschap, een Stichting zal worden opgericht, welke zich het behoud van de oude binnenstad ten doel stelt.

Deze Stichting zal zeer zeker ook een open oog hebben voor de nog aanwezige oude vestingwerken.

De Stichting Menno van Coehoorn gaf, door tussenkomst van haar correspondent aldaar, de heer A. A. C. MAASKANT, een blijk van instemming met dit plan.

GELDERLAND

Besselingerschans

Het schrijven van een artikel van onze correspondent, de heer

H. STAM, in de „Motorkampioen" van 27 augustus 1955, is aanleiding geweest tot een bespreking tussen een afvaardiging van het Dagelijks Bestuur en het Bestuur van de M.A.C., de motorsportvereniging te Lichtenvoorde, welke door aankoop eigenares is geworden van de schans.

De vereniging werd bereid gevonden, aan de verlangens van onze Stichting met betrekking tot de schans zoveel mogelijk tegemoet te komen. De schans zal derhalve, ook door haar toedoen, in stand worden gehouden.

Doesburg (Vestingliniën)

Ter vervanging van de dode eiken, wilgen en populieren, werd door de Ned. Heidemaatschappij een plan en begroting van kosten ingediend, waarna de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg hiervoor een crediet aanvraag bij het Ministerie van O.K.W.

Op 22 december 1955 werd de rondweg om Doesburg, komende van de nieuwe IJsselbrug en over het terrein van de Hoge linie aansluitend op de weg Doesburg—Doetinchem, officieel geopend. Bij deze plechtigheid was de Stichting vertegenwoordigd door de Penningmeester jhr. SIX VAN WIMMENUM, die o.a. met de aanwezige houtvester van het Staatsbosbeheer een voorlopige bespreking had over de wijziging van de beplanting ter plaatse.

Elburg

De Minister van O.K.W. heeft, door het in uitzicht stellen van een subsidie, de mogelijkheid geopend voor de restauratie van een muurtoren, met aangrenzend stuk stadsmuur, nabij de Vispoort.

Loevestein

De Directeur van het Staatsbosbeheer ontving op zijn verzoek van de Stichting een 2-tal vesting-plattegronden van de omwalling van het kasteel, in verband met de voorgenomen beplanting.

Zutphen

De Ondervoorzitter informeerde bij de Provinciale Waterstaat naar de toekomst van de z.g. Kabinetsgracht, zijnde een deel van de hoofdgracht van het voormalige hoornwerk voor de Vispoort.

Wellicht zal de gracht, zo niet als vijver, dan toch na ophoging van de bodem, bij lage rivierstand als speelweide behouden kunnen blijven.

UTRECHT

Blauwkapel (fort)

De Stichting betreurt het dat de westkant van dit fort door het Ministerie van Oorlog nagenoeg is afgegraven om op het vrij-

gekomen terrein loodsen te plaatsen. Hierdoor is dit typische, grote fort uit omstreeks 1818, waarbinnen o.a. een mooi oud kerkje gelegen is, voor goed geschonden.

Nieuwe Hollandse Waterlinie

Ten vervolge op hetgeen in het vorige jaarverslag is medegedeeld kan worden vermeld, dat de Voorzitter en Secretaris op het Departement van Oorlog een bespreking hebben gehad over deze kwestie. Daarna is aan de Rijkscommissie van de Monumentenzorg bericht, dat niet alle vestingwerken dezer linie van even groot belang zijn en dat het Dagelijks Bestuur van de Stichting de objecten eerst persoonlijk wil gaan bekijken, alvorens nader van advies te dienen.

NOORDHOLLAND

Stelling van Amsterdam

Het merendeel van de werken van de Stelling is gerangschikt in „geen klasse”; terwijl enkele forten reeds als vestingwerk zijn opgeheven. Het Staatsbosbeheer heeft te kennen gegeven dat vele dezer werken uit een oogpunt van natuurschoon van belang zijn. De Stichting volgt met belangstelling de besprekingen over het behoud van voornoemde werken.

Voorts werd aandacht besteed aan een artikel van dr. A. VAN HULZEN in het onderwijsblad „De Vacature” over het voormalige werk aan de Duivendrechtsebrug. Op 1 oktober 1787 is deze post van de Oude Amsterdamse linie door de Patriotten onder *Daendels* tegen de oprukkende Pruisen verdedigd.

In begin 19e eeuw opnieuw opgemaakt, behoorde het werk als Post No. 22 tot de oude stelling van Amsterdam, maar het bestaat thans niet meer.

Linie van Beverwijk

Van de te behouden lunetten 8 t/m 14 wil de gemeente Heemskerk de op haar gebied liggende nummers 8 en 9 van Financiën kopen. Aan de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is door de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg met klem geadviseerd, tegen de voorgenomen verkoop bezwaar te maken, indien hiervan het gevolg zou zijn, dat genoemde lunetten zouden verdwijnen.

Voor de aankoop van lunet No. 13 bleek een tuinder gegadigde te zijn, die de wallen zou willen afgraven om het geheel als bouwland te kunnen gebruiken. Uiteraard is ook tegen de verkoop van deze lunet bezwaar gemaakt.

Nader is ons gebleken dat bij het opstellen van het streekplan

IJmond-Noord geen rekening is gehouden met de wensen van onze Stichting ten aanzien van het behoud der lunetten.

Het Dagelijks Bestuur heeft hierover bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg een krachtig protest doen horen en voorgesteld, te bevorderen dat het streekplan alsnog, door een kleine wijziging, het behoud van de betrokken zeven lunetten, welke voorkomen in de Voorlopige Monumentenlijst, mogelijk zal maken.

Haarlem

De Rijksdienst voor de Monumentenzorg vroeg alsnog het oordeel van de Stichting met betrekking tot de veranderingen van het Prinsensbolwerk, welke werkzaamheden thans in volle gang zijn. Een van de leden van het Dagelijks Bestuur heeft zich ter plaatse op de hoogte gesteld.

B. en W. van Haarlem hebben toegezegd t.z.t. inzage te zullen verstrekken van het beplantingsplan voor het overblijvende deel van dit Bolwerk.

Den Helder

Hoewel het te betreuren is dat bij de bouw van een barakkenkamp bij het *Bastion Dirks—Admiraal*, geen rekening is gehouden met de nog aanwezige omtrekken van de voormalige aardwerken, zal bij de thans aanhangig gemaakte nieuwbouw de as van het voormalige vestingwerk zoveel mogelijk worden aangehouden en de gracht intact gelaten. Het *fort Erfprins* is in gebruik bij de Kon. Marine; ook hier zal bij een eventuele bouw van nieuwe loodsen het huidige aanzien zo weinig mogelijk moeten worden aangetast.

Muiden

De grondwerken nabij de omwalling rondom het Slot zijn in het afgelopen jaar voltooid. De beide bomvrije gebouwen, die de omgeving ontsierden, zijn opgeruimd, met behoud van een enkel onderdeel.

Voor de beoordeling van de meest gewenste wijze van beplanting, zal bij wijze van proef langs de gehele wal een enkele rij bomen worden geplant. Verder worden aangelegd een siertuin, een boomgaard, een parkeerterrein en een belommerd zitje in een der bastions.

Naarden

1. Hoewel reeds in het vorige jaar de aandacht van het gemeentebestuur van Naarden gevestigd werd op de sterke beschadiging door de jeugd van de gronddekking der beide remises op het ravelijn buiten de Utrechtse poort, en dit bestuur toezegde de schade te doen herstellen, is dit nog niet geschied.

2. Door het Staatsbosbeheer is een plan overgelegd voor de beplanting van het bastion Promers, waarbij overeenkomstig de wensen van de Stichting, de lage flanken niet van bomen zullen worden voorzien. Ten aanzien van de beplanting van het ravelijn Promers—Turfpoort is geadviseerd, overleg te plegen met het gemeentebestuur van Naarden in verband met het elders gevestigde openluchttheater.
3. De Eerstaanwezend-Ingenieur der Genie te Utrecht heeft de Rijksdienst voor de Monumentenzorg bericht, dat zal worden overgegaan tot de restauratie c.q. herbouw van het uitgebrande Groot Arsenaal. De plannen worden met vertrouwen tegemoet gezien.
4. Op 2 juli had de opening plaats van het door de Stichting „Vrienden van de Vesting Naarden” in de kanonkazematten aan de rechterzijde van het bastion Turfpoort ingerichte „Vestingmuseum”. De Secretaris heeft hierbij namens onze Stichting het woord gevoerd.
Het museum dat, in verband met het lastige vochtprobleem, slechts in de zomermaanden geopend was, mocht zich in die 2½ maand verheugen in de belangstelling van ca. 3000 bezoekers. Vóórjaar 1956 hoopt men het weer te openen.
5. Ook werd advies gevraagd en verstrekt over de beplanting van het bastion Oranje, waarbij onzerzijds aan het Staatsbosbeheer enige wensen werden kenbaar gemaakt.

Pampus (fort)

In het afgelopen jaar is onze aandacht weer op het voormalige fort Pampus gevestigd, omdat het Ministerie van O.K.W. aan dat van Oorlog heeft gevraagd naar de verdere bestemming van dit fort. Alvorens terzake advies te kunnen geven zal het fort eerst moeten worden bezichtigd, waartoe de medewerking van de Genie is gevraagd. (zie voorts ons jaarverslag over 1952, blz. 14).

Texel (Oude Schans)

Volgens mededeling, ontvangen van het Ministerie van O.K.W., is de Plaatselijke Commissie voor de Ruilverkaveling van oordeel, dat, aangezien de toevoerweg van het water naar het nieuwe gemaal, uit waterstaatkundige overwegingen niet te dicht bij de zeedijk mag komen, een oplossing waarbij de Schans verder onaangetast blijft, onmogelijk is. Er zal dus nog een deel van de contrescarp worden afgegraven.

Genoemde Commissie beschouwt nochtans de door haar ontworpen oplossing als een compromis, waarbij de doorgraving van de schans wordt voorkomen. Het staatsbosbeheer heeft zulks bevestigd en

meent dat verdere stappen geen resultaat zullen hebben. Hoewel node, zal door ons hierin moeten worden berust.

Later werd nog van de voornoemde Plaatselijke Commissie bericht ontvangen dat de binnengracht van de Oude Schans bezwaarlijk als omloopboezem kan worden gebezigd. Het ontmoet echter geen bezwaar, de buitengracht daarvoor te benutten.

Hiervan werd door ons met instemming kennis genomen.

Weesp

Naar aanleiding van een gerucht dat er plannen bestaan tot de bouw van een hotel op de vestingwallen, met name ten zuiden van het bastion Achtkant, heeft de Secretaris bij „Oorlog” inlichtingen ingewonnen.

Hierbij bleek dat het gemeentebestuur inderdaad het verzoek heeft ingediend, een deel der wallen te mogen kopen teneinde deze voor recreatiedoeleinden te gebruiken.

De overdracht aan Financiën heeft nog niet plaats gehad. Toezegging is verkregen dat het Ministerie van Oorlog er de aandacht op zal vestigen dat de wallen door O.K.W. als historisch monument worden beschouwd.

ZUIDHOLLAND

Brielle

Door tussenkomst van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg werd bericht ontvangen dat de Minister van Oorlog een bedrag van f 2000,— zal voteren om de oude toestand van de saillant van bastion V te herstellen.

Tussen de bastions III en IV ligt een ravelijn dat aan een particulier in erfpacht is uitgegeven. Deze bezitter wil daarop een modern huis bouwen. De Stichting heeft hiertegen geen bezwaar, indien het huis binnen de wallen wordt opgetrokken en niet zichtbaar is van de Singelweg.

Leiden

Met de heer ir. B. HARINGSMA, van Gemeentewerken te Leiden, had een bespreking plaats over het uit 1943 daterende plan tot afgraving van het voormalige Grote Bolwerk aldaar. De vóór het Bolwerk gelegen gracht dient voor de aan- en afvoer te water van voorraden der Stedelijke Gas- en Lichtfabrieken, voornamelijk steenkool. Om in dit vaarwater ook schepen met een inhoud tot 1000 ton te kunnen doen draaien, is het nodig dat aan één zijde ter plaatse de gracht tot een draaikom wordt verbreed. Hoewel van het v.m. Bastion niet veel meer over is, wordt het door de Stichting toch op prijs gesteld dat de gracht vóór het Bastion zoveel mogelijk wordt gehandhaafd. Geadviseerd werd, nu aan

één zijde een verbreding zal moeten komen in de vorm van een draaikom, aan de andere zijde van de te maken weg de nog aanwezige gracht te laten bestaan en niet te dempen, zoals het plan was. De uitvoering van dit plan zal nog nader door het Gemeentebestuur worden overwogen, omdat daarmee een hogere uitgave gepaard zal gaan.

Schoonhoven

De Monnik op de Oostelijke Vestingbeer heeft noodzakelijk herstel. Hiertoe hebben B. en W. zich om subsidie tot het Rijksbureau voor de Monumentenzorg gewend.

ZEELAND

Aardenburg

Wij ontvingen van onze correspondent voor West-Zeeuws-Vlaanderen, de heer J. J. ROSSEEL, een mededeling over het omploegen van een gedeelte van de Noordwal te Aardenburg. Het betreft hier een stuk grond in particulier eigendom. Ook wordt door de gemeente nog steeds stadsvuil gestort in een oude vestinggracht.

In eerste instantie zijn beide gevallen ter kennis gebracht van Gedeputeerde Staten van Zeeland met verzoek, ter zake maatregelen te willen nemen.

Correspondentie hierover met B. en W. van de Gemeente Aardenburg heeft niet tot resultaten geleid.

Daar de wallen op de Voorlopige Monumentenlijst vermeld staan, heeft intussen ook de Rijksdienst voor de Monumentenzorg zich in de kwestie gemengd, zodat met vertrouwen de afloop wordt tegemoet gezien.

Over een nieuw fietspad langs de Olieschans, even ten noorden van Aardenburg, waardoor een deel der gracht zou moeten verdwijnen, werd contact opgenomen met de Rijkswaterstaat te Middelburg.

Biervliet

De Provinciale Commissie ter beoordeling van de gemeentelijke uitbreidingsplannen voor de provincie Zeeland heeft de Stichting medegedeeld, dat aan haar is voorgelegd een ontwerp-uitbreidingsplan in onderdelen voor de gemeente Biervliet. Het betreft hier een terrein ten zuid-oosten van de kom van het stadje. Genoemde Commissie vroeg het oordeel der Stichting in verband met de aanwezige oude vestingwerken. Biervliet vormt nog steeds een mooi geheel en bezit, behalve een deel van de Middeleeuwse omwalling, de daarbinnen later door Prins Maurits gebouwde vijfhoekige schans of citadel. Aan de Commissie is bericht, dat de Stichting

aan een ongerept voortbestaan van de oude vestingwerken van Biervliet grote waarde hecht. Reeds in 1948 zijn hierover besprekingen gevoerd, waaraan ook door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg is deelgenomen. Daarom heeft thans deze dienst zich terplaatse van de plannen op de hoogte gesteld.

Breskens (fort Frederik Hendrik)

Dit werk is een merkwaardig fort uit de Franse tijd. Het bestond uit een (reeds geslechte) kustbatterij met een grote vijfhoekige schans aan de landzijde. Een dergelijke fortificatie was ook ontworpen te Ellewoutsdijk en bij Terneuzen, doch deze zijn nimmer uitgevoerd.

Er bestaan plannen, de enveloppe van het reeds gedeeltelijk gesloopte fort, verder af te graven. De vestingwal is in particulier bezit. Ingevolge de Natuurbeschermingsbeschikking moeten de plannen van de uit te voeren werken aan het Staatsbosbeheer worden voorgelegd ter verkrijging van een Rijkssubsidie.

Desgevraagd heeft de Stichting tegen de voorgenomen afgraving en demping van de buitengracht bezwaren ingediend.

Hulst

De gemeente heeft de op de wal staande windmolen, die in een verwaarloosde staat verkeert, aangekocht met de bedoeling tot restauratie over te gaan. Tevens heeft het gemeentebestuur het gedeelte van de vestinggracht bij de Gentse poort laten schoonmaken. Beide maatregelen hebben uiteraard onze instemming.

Voorts overweegt de gemeente een verbreding van de Bagijnenpoort in verband met de noodzakelijke verbetering van de verkeerssituatie. Hiervoor zal door de Dienst van Bouw- en Woningtoezicht van Oost-Zeeuws-Vlaanderen een plan worden uitgewerkt, neerkomende op een verdubbeling van de poort.

De Stichting heeft aan B. en W. bericht dat zij, alvorens haar mening hierover te kunnen uitspreken, gaarne een tekening van de uit te voeren werken wil ontvangen.

Inmiddels heeft ook het Rijksbureau voor de Monumentenzorg aan B. en W. terzake geadviseerd.

Sas van Gent

De restauratie van de op het bastion „Generaliteit” staande windkorenmolen heeft destijds geen doorgang mogen vinden. In verband hiermede heeft het gemeentebestuur het bedrag van f 100,—, zijnde de bijdrage welke onze Stichting destijds ten behoeve van deze restauratie beschikbaar stelde, teruggestort.

Sluis

De bevolking van Sluis is zeer gesteld op het behoud van de resten

der oude vestingwerken waaraan, blijkens het werk van de oud-archivaris dezer plaats, J. H. VAN DALE, zulk een rijke historie is verbonden. Het actieve Gemeentebestuur zocht contact met onze Stichting teneinde van haar advies te ontvangen betreffende een doelmatige restauratie van de nog aanwezige resten van grachten, wallen en poorten.

Tot dit doel had ter plaatse een bespreking plaats tussen het Gemeentebestuur en enige leden van het Dagelijks Bestuur der Stichting.

In overweging is genomen, te trachten een en ander te herstellen in de toestand zoals het Franse bestuur de wallen in 1811 heeft verbeterd.

Na grondige studie zal het Dagelijks Bestuur van de Stichting hierover advies uitbrengen.

Inmiddels trad de Gemeente Sluis toe als donateur van de Stichting.

In verband met een uitbreidingsplan voor de gemeente Sluis vroeg de Provinciale Planologische Dienst in Zeeland het oordeel van de Stichting over de delen van de voormalige vestingwerken die behouden dienen te worden.

Hierover werd advies verstrekt onder toezending van een kaart, waarop behalve de vesting Sluis ook de, in de nabijheid gelegen Krabbeschans en Kruisschans, of fort Kruisdijk, zijn aangegeven met de nodige toelichtingen.

Terneuzen

De Minister van Verkeer en Waterstaat heeft bij brief van 20 juli 1955 geantwoord op de bezwaren van zijn ambtgenoot van O.K.W. (jaarverslag 1953, blz. 26). Hieruit blijkt dat bij uitvoering van het plan tot verruiming van het kanaal Terneuzen-Gent de uit twee bastions bestaande kustbatterij gedeeltelijk verloren zal gaan.

Echter zal bij nadere uitwerking en uitvoering alsnog overleg worden gepleegd met de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg.

Veere

De P.T.T. opperde het plan, op de vestingwal een bovengrondse telefoonlijn aan te leggen. Het verheugde ons te vernemen dat het gemeentebestuur van Veere hiertegen met klem heeft geprotesteerd en de wenselijkheid van de aanleg van een ondergrondse telefoonkabel heeft betoogd.

IJzendijke

Tijdens een bezoek van enkele leden van het Dagelijks Bestuur

deelde de Burgemeester mede dat de kansen om tot verbetering van het ravelijn (eigendom van de gemeente) te komen, niet ongunstig zijn.

NOORDBRABANT

Geertruidenberg

Voor de restauratie van de in het noorden en westen der stad gelegen resten van de vestingwerken is door de Nederl. Heide-maatschappij een uitvoerig uitgewerkt plan met begroting opgemaakt, waarover door de Stichting aan Monumentenzorg advies is uitgebracht.

De kansen dat in dit omvangrijke werk een Rijkssubsidie zal worden verleend en daardoor de historisch zeer belangrijke fortificatiën zullen worden bewaard, schijnen gunstig te staan.

Heusden

De Rijkscommissie voor de Monumentenzorg heeft gemeend te moeten berusten in het maken van een ondiepe coupure in de oostelijke stenen beer, nadat het gemeentebestuur had uiteengezet, dat de doorbraak op een andere plaats praktisch niet te verwezenlijken zal zijn. De coupure is nodig om een betere toegang te verkrijgen tot de thans druk in bedrijf zijnde scheepswerf terplaatse.

Terheyden (Grote en kleine Warande)

De in de buurt van deze plaats liggende Spinola-schans en Kleine schans, ook wel Grote en Kleine Warande genoemd, zijn onder beheer gesteld van het Staatsbosbeheer. De Spinolaschans is nog in gebruik bij het Ministerie van Oorlog, zij het niet meer als vestingwerk.

Uppelsedijk (fort)

In verband met de voorbereidingen voor de aanleg van het bruggenhoofd van de te leggen grote verkeersbrug over de Merwede in de toekomstige Rijksweg Utrecht—Breda, moest een deel van het fort Uppelsedijk aan de n.w. zijde worden aangetast.

Willemstad

1. Het gemeentebestuur verzocht een hekwerk te mogen aanleggen langs de toegangsweg tot de vesting aansluitend bij de v.m. Landpoort, daar iedere markering langs de boorden van de vestinggracht hier ontbreekt, hetgeen voor het verkeer gevaarlijk moet worden geacht. Over de vorm van het te maken hekwerk werd overleg gepleegd met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Overigens bestond bij het Dagelijks Bestuur geen bezwaar tegen dit plan. De E.a.I. der Genie te Breda verleende toe-

- stemming voor het plaatsen van het hek op de grond welke de Stichting in erfpacht heeft.
2. Aan onze correspondent, de heer W. MARIS, werd instemming betuigd met zijn plan een grasmaaimachine aan te schaffen voor het maaien van de wallen en singels, met dien verstande dat deze machine tegen een bepaald bedrag per uur aan de Stichting zal worden verhuurd.
 3. Het gemeentebestuur werkt plannen uit voor de aanleg van een nieuwe haven en een zwembad. Het heeft de Stichting verzocht aan de E.a.I. te Breda te berichten, dat zij zich kan verenigen met het verstrekken van de nodige gegevens aan B. en W. Aan dit verzoek is voldaan. De plannen zullen van tevoren ook aan ons ter beoordeling moeten worden voorgelegd.
 4. Tegen de aanleg van een ijsbaan in bastion III, als door de gemeente gevraagd, bestaan bij ons geen bezwaren, mits geen schade aan de wallen wordt toegebracht.

Woudrichem

Bij Koninklijk Besluit van 27 mei 1955 is Woudrichem als vesting opgeheven. De overdracht aan Domeinen is in bewerking, waarbij onzerzijds op de mogelijkheid is gewezen, dat het Ministerie van O.K.W., t.z.t. de vestingwerken in materieel beheer overneemt (zie jaarverslag 1954, blz. 11).

LIMBURG

Elvenschans (fort Navagne)

Nabij Eysden, op de Belgische grens (de gracht ligt gedeeltelijk op Nederlands gebied) liggen de overblijfselen van de uit de Spaanse tijd daterende Elvenschans of het fort Navagne. Binnen de nog aantoonbare wallen van deze vijfhoekige schans, ligt de typisch Limburgse boerderij „Oude schans”. Nabij de schans ligt de ruïne van het uit 1632 stammende huis „Elven”.

Fossa Eugeniana

De Voorzitter bezocht in de nabijheid van Arcen, even vóór de Duitse grens, enkele overblijfselen van fortificatiën aan dit 17e eeuwse kanaal, n.l. de dubbelschans Hazepoot en Grand Valère. Tussen deze schansen is de plaats te zien waar een sluis zou komen.

Gennep

Naar de „Volkskrant” meldde, zal circa 300 m stadsmuur welke nog over is, worden hersteld.

Ten aanzien hiervan stelde het Dagelijks Bestuur zich in ver-

binding met de rayon-architect van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

Maastricht

1. Naar aanleiding van een artikel in het Limburgs Dagblad betreffende de vernieuwing van het brugje over de Jeker nabij de Hertenkamp stelde de Stichting zich in verbinding met de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg. Het Rijksbureau zal diligent blijven, om er voor te zorgen dat slechts een eenvoudig, houten brugje tot stand komt.
2. Over de vestinggeschiedenis van Maastricht is een vouwblad gereed gekomen. Aan de V.V.V. te Maastricht is een aantal dezer folders ter verspreiding toegezonden.
3. *Fort Willem I*
Een artikel in „De Gazet van Limburg” over de plannen van het Bestuur van het „Paradijs der jeugd”, zoals de speeltuin in een deel van het fort genoemd wordt, was voor de Stichting aanleiding een waarschuwend stem te laten horen. Men heeft nl. het plan geopperd om in het nog aanwezige deel van de droge gracht een rolschaatsenbaan, tevens ijshockeybaan, aan te leggen. Voor wat aangaat het laatste vreest de Stichting voor waterschade aan het muurwerk van de escarp- en de contrescarp-galerij.

Mook (Moker- en Heumense schansen)

De Secretaris bezocht op verzoek van het Bestuur der R.K. Verkenners deze schansen. De Heumense schans bleek in goede toestand te verkeren. De Mokerschans, welke als kampeerterrein verhuurd is aan de R.K. verkenners, doch ook wel door anderen gebruikt wordt, vertoont over het algemeen een vervallen aanblik.

De R.K. verkenners gevoelen veel voor het herstel van de schans en boden zelfs daadwerkelijke hulp daarbij aan.

B. en W. van Mook zullen, nadat een herstelplan is opgemaakt, een subsidie-aanvraag aan O.K.W. indienen om de schans in betere toestand te brengen.

Sittard

Er bestaan plannen om in het fort Sanderbout een schietbaan in te richten. Deze plannen, welke voorwaardelijk door Monumentenzorg zijn goedgekeurd, kunnen de mogelijkheid bieden, de zo belangrijke overblijfselen van de oude vesting beter voor vernieling en verval te behoeden.

Aanwinsten

Ten behoeve van de bibliotheek der Stichting werd *aangekocht*:
 DRs. W. SANGERS en A. H. SIMONIS, „Er ligt een eiland in de Maas” (Stevensweert).

Ten geschenke werden ontvangen en in dank aanvaard:

1. Van onze correspondent in Gelderland, de heer H. STAM, te Zevenaar:
 - a. Dagbladartikelen van zijn hand:
 - „De schans bij Zutphen”, „De geschiedenis van *Arnhem* als vesting”, „De schans aan het Bergsche Hoofd”, „De Landweren in de Lijmers”, „De verdedigingswerken van *Prins Maurits* op de Geldersche Waard bij oud-Zevenaar”;
 - b. Artikelen van de hand van jhr. mr. A. J. M. VAN NISPEN TOT PANNERDEN:
 - „*Prins Maurits* in de Geldersche Waard”;
 - c. Pater KLEINTJES S. J.:
 - „De Schenkenschans in Duitsland”;
 - d. Dr. HOLWERDA:
 - „De oude legerplaats bij *Ermelo*.”
2. Van de heer mr. M. G. L. SCHOUWENBURG te Alkmaar:
 - Jhr. J. W. VAN SYPESTEIJN, „G. Th. van Coehoorn, Het leven van Menno Baron van Coehoorn”.
3. Van de heer J. ATEN, Burgemeester van Schoonhoven:
 - N. ROST, „Reisdagboek uit de Krimpenerwaard”.
 - Een artikel uit „Elseviers Weekblad” over Schoonhoven.
4. Van onze correspondent jhr. mr. F. L. J. VAN RIJCKEVORSEL te Berlicum:
 - Courantenartikelen over Gennep, de poort „De Reek” te Maastricht, de Amsterdamsepoort te Djakarta en een aantal prentbriefkaarten;
 - CAREL TEULINGS, „Jeugd in een oude stad” (’s-Hertogenbosch);
 - Een artikel van L. PIRENNE, „De oudste Panorama’s op ’s-Hertogenbosch”.
5. Van onze correspondent mr. J. BELONJE te Alkmaar:
 - Zijn artikel „Het fort Rovers of (de) Rovere in het jaarboek „De ghulden Roos”.
6. Van de Kolonel der Genie, W. F. K. ENGELBRECHT, E.a.I. te Utrecht, en van de heer ir. R. F. SCHELTEMA DE HEERE:
 - Een aantal foto’s van de excursie naar Schoonhoven en Nieuwpoort.
7. Van de Stichting „Vrienden van de Vesting Naarden”:
 - Enige fraaie luchtfoto’s van Naarden.
8. Van de heer C. A. DE BRUIJN te Leiden:

- „Die Verteidigung von Metz in 1870”.
 „VON TIEDEMANN, „Festungskrieg gegen Frankreich”. (1872)
 L. OBERMAIER, „Die Befestigungen Frankreichs”.
9. Van de NEDERLANDSE KASTELENSTICHTING:
 „Kastelen in nood”.
 10. Van de VOORZITTER:
 Foto's van de vestingwerken van Avila en van Ciudad Rodrigo in Spanje.
 Een artikel uit „De Vacature” over „Het beleg van Coevorden in 1672”; idem over het huis te Wedde en idem over de verdediging van de Duivendrechtse brug in 1787.
 11. Van de heer J. CH. CORNELIS:
 „Stad en Land van Philippine”.

Verder werden ontvangen diverse jaarboeken, jaarverslagen en tijdschriften van verenigingen, waarmede relaties worden onderhouden.

Besluit

Overeenkomstig het gestelde in artikel 2 van het Huishoudelijk Reglement wordt dit verslag, na door het Dagelijks Bestuur te zijn goedgekeurd, in de jaarvergadering van het Hoofdbestuur aan laatstgenoemd bestuur aangeboden.

's-Gravenhage, 1 Mei 1956

De Secretaris,
 W. H. SCHUKKING.

Het lid van het Dagelijks Bestuur,
 C. A. DE BRUIJN.

Goedgekeurd door het Dagelijks Bestuur:

W. H. COOL, Voorzitter.
 L. J. DE LAGH, Ondervoorzitter.
 W. H. SCHUKKING, Secretaris.
 Jhr. ir. SIX VAN WIMMENUM, Penningmeester.
 Mr. P. J. VAN DER MARK., adjunct-Secretaris.
 C. A. DE BRUIJN.

Zuid

Noord

Plattegrond van 1632

Bijlage 1.

Korte samenvatting van de lezing, gehouden door de Gemeentearchivaris G. J. Lugard Jr op 11 juni 1955 te Schoonhoven

Onder de wolkenluchten van Holland — liggen de steden, in hun kransen van groen — eens ravelijnen, bastions en courtines — nu singels met water en vredig plantsoen.

Waar moedig eens werd gestreden voor vrijheid — het offer van jeugd en van wasdom gebracht, — ontluikt, vóór de stad het nog heeft vernomen — stilaan al het voorjaar en bloeit langs de gracht. Geurende bloesems, ontluikende harten — verwinnen 't verleden, verwinnen de dood; — maar als in 't najaar de herfststormen gieren — dan kreunt door de bomen, als eens, strijd en nood. Want strijd en nood waarover in deze dichtregelen gesproken wordt, schijnen wel het fundament te zijn, waarop onze historische steden zijn opgetrokken. Ook Schoonhoven's geschiedenis is er, om dit te bewijzen.

Ontstaan c. 1240 rondom een door heer Jan van de Leede gesticht kasteel — waar niets meer van over is, alleen de naam het Hofland herinnert er nog aan — maakte Mars in het jaar 1300 zijn eerste — nadien nog al te vaak herhaalde — opwachting in het stadje aan de Lek, dat in 1280 en 1281 belangrijke voorrechten zowel van de graaf van Holland als van de bisschop van Utrecht had verkregen. Schoonhoven schreef ijverig mee aan de krijgsgeschiedenis van de 14e en 15e eeuw; bekend vooral is gebleven het jaar 1425 met de strijd tussen de Hoeken en Kabeljauwen toen Albrecht Beilinc, buiten medeweten van Jacoba van Beieren, des nachts op een molenwerf even buiten de stad levend werd begraven.

In 1494 klaagt de Schoonhovense magistraat dat zij gekend hadden: „grote oorlogen, die een zeecker lange tijt geweest hebben, ende, zoe zij up die frontieren van den lande leggen, zij luyden daarbij, meer dan eenighe andere stede, grote costen ende schade gheleden hebben. Ende oock van den ruyteren in grooten getale gelegen binnen Schoonhoven, die dickwile int vertrecken heure poiteren groote penningen schuldich gebleven zijn.” En de rode draad van oorlogsbrand slingert zich verder door heel de stadsgeschiedenis: 1572 Lumey neemt Schoonhoven voor de Geuzen, 1575 herovering door de Spanjaarden onder Hiërges, 1577 bij verdrag overgegaan naar de zijde van de Prins, 1618 onbloedige twisten tussen Remonstranten en Contraremonstranten, door Maurits persoonlijk beslecht, 1672 het rampjaar, Schoonhoven paraat, Willem III menigmaal aanwezig ter inspectie der verdedigingswerken, die ditmaal echter geen dienst behoefden te doen, 1787 de Pruisen onder de hertog van Brunswijk, 1795 de Fransen, 30 November 1813 be-

vrijding door de Kozakken. Tot zover een uiterst summier overzicht van Schoonhoven's krijgsgeschiedenis; het vestingbouwkundige gedeelte ervan zal U door kolonel SCHUKKING op deskundige wijze worden verhaald.

Maar de historie van de Lekstad toont ook vreedzamer aspecten: ik herinner aan de aloude goud- en zilverindustrie, nog steeds een bloeiende tak van nijverheid hier te stede; aan de geheel tenietgegane gobelinindustrie in de 17e-eeuw; aan de beroemde zalmvisserij. Het stadhuis en de Waag, de kerk en de Veerpoort, het oude stadskorenpakhuis en de voormalige Doelen waar prinses Wilhelmina van Pruisen na haar aanhouding bij de Goerjanverwellensluis in 1787 de nacht doorbracht, zij allen herinneren aan, meer nog, spreken van Schoonhoven's rijke historie die Huygens de volgende regelen in de pen gaf; daarbij de stedemaagd sprekend invoerende:

„...wat schaedt mij 't op en neer? 'k Heb mannelijk geleên,
En meest al winnende, minst wijkende, gestreên.

Maer evenwel gestreên. Landvoogden, die de stangen
van dit gebied berecht, 'k weet meer als Salm te vangen.

Oft weer op 't sprangen quam; denckt hoe ik voormaels dee —
en stelt in 't Wapenboek: Schoonhoven staet voor twee.”

Bijlage 2

Overzicht van de geschiedenis der vestingen Schoonhoven en Nieuwpoort

Schoonhoven

Ds. HENRICUS VAN BERKUM (1762) schrijft over de *Middeleeuwse versterkingen*: Eerst aarden wal en smalle gracht; 1320 ommuurd door Jan van Henegouw, heer van Schoonhoven; 1418 door Jacoba van Beieren de muren verbeterd; in 1762 Blauwe toren nog over.

16e eeuw:

Alg. R.A. Kaart 3352: Rombout Keldermans, 7 juli 1524, plgr. van „een kasteel (met 4 zware ronde torens) dat men maken soude tot Schoonhoven aen de oestsyde van der stadt opte Lecke”.

80-jarige oorlog: 1572, kort na den Briel (Vlissingen en Veere) werd Schoonhoven door LUMEY voor de Staten ingenomen; 24 aug. 1575 eervol aan de Spanjaarden overgegeven nadat een bres, ter wijdte van 300 schreden, in de muren was geschoten (Bosscha, I, 167); in 1577 weer aan Staatse zijde; blijkens Res. St. van H. van juni 1584 werden reeds in 1578 de wallen gerepareerd.

In de *Resolutiën der Staten van Holland* van het jaar 1582 lezen wij dan van het maken van de definitieve gebastioneerde versterkingen: *drie bolwerken* aan de Oostzijde van de stad; belangrijk is vooral de Res. van *24 augustus 1582* waarbij de Staten een contract met de regering der stad sluiten: zij verstrekken een som van 5000 ponden van 40 grooten (of 5000 Caroli-guldens) om de begonnen werken van fortificatie ten volle op te maken, „*achtervolgende het Besteck by den voornoemden Mr. Adriaen daer af gemaect*, ende dat voor Kerstmisse toekomende... ende sullen voorts die van Schoonhoven de voorsz. fortificatien ten eeuwigen daghe t'haerluyder kosten ende laste moeten onderhouden ende repareren". 18 augustus tevoren was MR. ADRIAEN ANTHONISZ, Fortificatiemeester van Holland, daartoe in de vergadering van de Vroedschap „boven op het Stadthuys" gekomen en was besloten, twee gecommiteerden naar Den Haag te doen reizen om over de bijdrage van het Land te confereren: „midts dat syluyden niet en sullen haer met minder somme laten contenteren ende afsetten, dan met de somme van vijf duysent Caroli gulden, ende beneden niet". Doch in 1584 kreeg men nog 2000 ponden voor palissadering. In de Resolutie van 31 oktober 1589 wordt ADRIAEN ANTHONISZ, Burgemeester der Stadt Alckmaer, Ingenieur, wederom opgedragen o.m. naar *Schoonhoven* te trekken en te besichtigen de vestingwerken „die alrede zijn gemaect ende nodelijck aen de selve Stede(n) noch gemaect sullen moeten worden".

Uit de *Stedeböeken van Boxhorn* (1632) en *Bleau* (1648) blijkt intussen dat men te Schoonhoven volstaan heeft met de gedeeltelijke versterking van de stad uit 1582/84.

Eerst in het *oorlogsjaar 1672* doet zich de dringende behoefte gevoelen, de stad ook aan de noord- en westzijden met gebastioneerde fortificaties te omsluiten. Reeds op 5 december 1671 verzoekt Schoonhoven aan de Staten "in beter postuyr van defensie gebracht te mogen werden", maar voorlopig blijft het bij tijdelijke werken, ook als het leger op 18 juni in de Waterlinie is teruggetrokken en ondanks de herhaalde brieven om steun van Schoonhoven's energieke commandant: JEAN CHRÉTIEN DE LANDAS, markies DE LOUVIGNIES. 21 juni kwam Prins Willem III te Schoonhoven; er werd toen „over al gewerckt", maar aan kruiwagens, planken en ander gereedschap was groot gebrek en men klaagde bij de Staten „dat hier niet een ingenieur is, die men nochtans ten hooghsten van nooden heeft". Wel werd nu de ingenieur PAEN gezonden, maar deze schijnt niet lang gebleven te zijn, wellicht omdat men reeds de diensten had aanvaard van GEORGE DE LA FORGE, oud-kwartiermeester-generaal van de koning van Zweden (Res. 30 juli

1672, waarbij verzoek van de regering van Schoonhoven om hem te belonen). Bij gebrek aan geld moesten de werkzaamheden worden gestaakt en eerst in april 1673 is (volgens v. SYPESTEYN en de BORDES, II, 186) het maken van de vijf nieuwe bastions aanbesteed! De plannen daarvoor waren al in augustus 1672 ontworpen, want in de Res. van 13 aug. lezen wij dat de concepten aan de Prins werden gezonden, en hem verzocht: zijn „hooghwyse consideratien en advis... daerop te laten toekomen”.

Evenals voor NAARDEN (in 1679) heeft dus ook voor Schoonhoven Prins Willem III de bouw der nieuwe vesting vastgesteld.

Maar nog in november 1672, tijdens de aanval op *Ameide*, was de stad feitelijk onverdedigbaar. Eerst op 6 december, nadat de markies van WESTERLO, die toen commandant van Schoonhoven was, zich tot de Staten-Generaal had gewend, werd de Gedeputeerden te velde en de veldmaarschalken Johan Maurits van Nassau en Paulus Wirtz gelast, in alle behoeften te voorzien.

Vrij spoedig daarna wordt dan (krachtens res. van 5 januari 1673), op speciaal verzoek van de Prins, aan de gecommitteerde WILLEM BASTIAANSZ SCHEPERS, raad in de vroedschap van Rotterdam, die het opzicht kreeg over de uitvoering der werken, de beschikking gegeven over „een goede ende convenable somme van penningen tot voltreckinge van de Fortificatie van Schoonhoven” en bijbehorende posten. In 1672 is er *f* 56.000.— en in 1673 *f* 109.600.— voor betaald.

Willem Bastiaansse werd later Luitenant-Admiraal van Holland en stond zeer in aanzien bij de Stadhouder, die hij in 1688 naar Engeland vergezeld.

Nieuwpoort

De genoemde aanval op *Ameide* brengt mij vanzelf op Nieuwpoort. Want te *Ameide* (tussen Vianen en Nieuwpoort) lag in 1672 vóór de sluis in de Lekdijk een gepalissadeerde post of retranchement, waar de kolonel Bamphield het bevel voerde. In de duistere morgenstond van 27 november (zie Staatse Leger, V, 355) werd deze post door de Fransen overweldigd en door het werpen van handgranaten werd de bezetting, die zich niet gedroeg als van „goede ende vaillante soldaten” verwacht mocht worden, verjaagd.

Daarna werd het dorp uitgeplunderd en bijna geheel verbrand. Bijzonderheden hierover zijn o.a. te lezen in LAMBERT VAN DEN BOSCH (Sylvius), „Tooneel des Oorlogs” van 1675, 3e deel, blz. 87 e.v. dat het verhaal weergeeft van de predikant, EDMUNDUS TONSCHOLT benevens een plaat van de ijselijke gruwelen, daar gepleegd. Door het vuur van de uitleggers op de rivier werden de aanvallers vrij spoedig weer verdreven en de post had slechts weinig geleden.

Maar evenals later *Luxemburg's* veel gevaarlijker aanval op het Rijnaccès de aanleiding zou worden voor de bouw van de *Wierickerschans*, bleek het ook hier aan de Lek nodig een sterkere tegenstand te kunnen bieden, zelfs aan beide oevers der rivier. Zo werd op voorstel van de Prins van Oranje, door de Gecommitteerde raden van de Staten van Holland op 15 juli 1673 de versterking van het toen geheel open stadje *Nieuwpoort* bevolen. Het opzicht had hier de gecommitteerde VAN DER MEER. Wie het ontwerp maakte, is niet bekend, maar wel hebben wij in de Memorie met vestingplan van de Controleur der Hollandsche Fortificatien WILLEM PAEN van 1694 over die vestingbouw een belangrijk document, al is het zeer zeker ook van belang, dit plan eens te vergelijken met de plattegrond van JACOB VAN DEVENTER uit c. 1560. (Alg. R.A.).

Volgens het latijnse opschrift dat boven de Kruispoort te *Schoonhoven* prijkte, was HERMANNUS VAN DER MEER, Heer van Hogeveen, ook een der gemachtigden, die voor de Staten van Holland in 1673 het opzicht hadden over de aanleg van de nieuwe en grotere wallen en grachten aldaar. De andere gecommitteerde was ADRIANUS VAN BOSVELT (zie v. BERKUM, 360; door van Sypesteyn niet vermeld).

N.B. Ingevolge K.B. van 21 juni 1816 No. 65 werden de vestingwerken van beide plaatsen aan de Domeinen overgegeven. Zij komen echter nog voor op de kaart (en staat) van KRAYENHOFF van 1845: om, in nood, met veldwerken voorzien, als reserve-linie van nut te kunnen wezen; evenzo de Dijkpost te *Willige-Langerak*, aan de rechteroever van de Lek.

Juni 1955

W. H. SCHUKKING.

PUBLICATIONS

verkrijgbaar ¹⁾ bij of door tussenkomst van de Stichting
Menno van Coehoorn

(aan te vragen bij het secretariaat Van Kijfhoeklaan 7 te 's-Gravenhage).

Werumeus Buning en Schukking „Wandelingen met Mars”	f 2,—
Plaatwerk „De wallen van Naarden”	- 10,—
Boekwerk Naarden 1350—1950 door C. A. de Bruijn en W. H. Schukking	- 5,—
Het fort Rovers of (de) Rovere, door mr. J. Belonje . . .	kosteloos
Register op de jaarverslagen 1932—1950	idem
Jaarverslag 1932—1933	f 0,15
„ 1934—1935	- 0,15
„ 1936	- 0,10
„ 1937	- 0,10
„ 1938	- 0,10
„ 1939	- 0,10
„ 1940	- 0,10
„ 1941—1945	- 0,30
„ 1946	- 0,10
„ 1947	- 0,10
„ 1948	- 0,10
„ 1949	- 0,10
„ 1950	- 0,10
„ 1951	- 0,10
„ 1952	- 0,10
„ 1953	- 0,10
„ 1954	- 0,10
„ 1955	- 0,10
Plattegrond en profiel Oud-Nederlands Vestingstelsel .	- 1,50
Plattegrond, doorsneden en beschrijving Nieuw-Neder- lands idem	- 1,50
Foto-reproductie burcht te Leiden	kosteloos

¹⁾ Zolang de voorraad strekt.

INHOUD

	blz.
Inleiding	1
Besturen, Commissiën en Correspondenten	2
Donateurs en Begunstigers	3
Financieel Overzicht 1955	4
Vergaderingen, bezoeken, excursies	4
Propaganda, enz..	6
Bemoeiingen van de Stichting ten aanzien van het behoud van Historische Vestingwerken	8
Groningen	8
Friesland	8
Drente	8
Overijssel	9
Gelderland	9
Utrecht	10
Noordholland	11
Zuidholland	14
Zeeland	15
Noordbrabant	18
Limburg	19
Aanwinsten	21
Besluit	22
Bijlagen	23
Publicaties	28
